

CATALÀ — LLENGUA I LITERATURA

Contingut 1er EXAMEN

LA COMUNICACIÓ I EL LLENGUATGE

Els humans tenim una capacitat innata per desenvolupar el llenguatge, però ningú no neix amb la llengua apresada, sinó que l'aprèn a través del contacte amb els pares, avis, germans... Sense aquest entorn social, un infant no aprendria res.

L'aparició del llenguatge en el gènere *Homo* està associada al creixement del cervell. Per adquirir el llenguatge, el cervell va haver de passar per un procés d'adaptació i es van formar les àrees de Broca i Wernicke. Quan hi ha una lesió a alguna d'aquestes àrees, es produeix l'**afàsia**, que vol dir, 'absència de paraula'.

El llenguatge no es pot considerar com un simple suport d'un pensament preexistent. Sembla indiscutible que el pensament i el llenguatge han evolucionat conjuntament i que, per tant, el llenguatge influeix en la nostra manera de percebre el món i relacionar-nos-hi.

Edward **Sapir** i Benjamin **Whorf** van formular la teoria del **relativisme lingüístic**. En essència, la hipòtesi de Sapir i Whorf considera que el llenguatge determina la nostra manera de pensar fins al punt que cada llengua ofereix una perspectiva única a través de la qual es percep el món. Qualsevol llengua és un instrument apte per conèixer el món, construir la pròpia personalitat i comunicar-se.

El llenguatge pot considerar-se l'eix articulador d'una cultura, perquè és a partir de la comunicació que els humans s'integren en una societat.

L'ésser humà no pot deixar de comunicar-se, perquè fins i tot els silencis, el posat i els gestos esdevenen comunicatius en el context d'una tradició cultural determinada.

El llenguatge no verbal, té quatre elements determinants:

- **La gestualitat**. L'estudi dels gestos es classifica en quatre tipus: **Adaptadors** (adaptar-se al medi *pex: gratar-se el cap, arreglar-se la corbata*); **Il·lustradors** (acompanyar la paraula *Gestos corporals*); **Reguladors** (faciliten l'intercanvi comunicatiu *pex: mostres d'assentiment amb el cap...*); **Rituals** o emblemes (formes de comunicació en situacions concretes *pex: salutació i comiat*)
- **L'expressió facial**. És un indicador fiable de certes emocions.
- **L'olfacte**. Encara que no és un sentit que tinguem molt desenvolupat, és important en el llenguatge no verbal. Sovint, records, els associem a una olor concreta i la capacitat evocadora d'aquest sentit esdevé més important, fins i tot, que la vista o l'oïda.
- **El tacte**. Aquest és el més primitiu dels sentits (els nadons exploren l'entorn a través del tacte). S'ha de dir que algunes societats són més tolerants amb aquest contacte que d'altres.

Els signes de la comunicació

- Emissor: element que origina la comunicació. Pot ser una persona, un grup de persones, un organisme o un fet natural.
- Receptor: ésser que rep i interpreta la informació.
- Missatge: informació de l'emissor adreçada al receptor.
- Codi: sistema de signes compartit per l'emissor i el receptor a partir del qual es construeix el missatge.
- Canal: mitjà a través del qual circula el missatge (aire, paper, cable, Internet...)
- Context o referent: conjunt de circumstàncies extralingüístiques en que es produeix la comunicació i que condicionen la recepció del missatge. El context té a veure amb la realitat objectiva a la qual es refereix el missatge.
- Situació: lloc on es produeix la comunicació.

Qualsevol disfunció en la comunicació s'anomena **soroll**.

En ocasions, l'intent comunicatiu no funciona perquè el receptor no mostra una actitud favorable al rebre'l. En aquest cas, falla el **feedback** (*un assentiment amb el cap, una mirada d'atenció, algun gest... el si telefònic...*)

El **signe lingüístic** és un símbol. Els signes els podem classificar segons Perice en un:

- **Indici:** permet interpretar un fet o esdeveniment a partir d'un altre amb el qual manté una relació de CAUSA-EFECTE (*pex: FUM-FOC*)
- **Icona:** expressa una semblança amb l'objecte representat (un símbol de prohibit el pas, escales...)
- **Símbol:** senyal convencional; no hi ha relació entre el signe i l'objecte (els números, el color del semàfor...)

El signe lingüístic és la unió d'un significat (sons) i un significat (definició). A més del significat i el significat, podem distingir el **referent**, que és l'objecte o entitat real associada a aquell signe (per exemple, un telèfon). No obstant això, hi ha signes que no tenen un referent explícit.

Característiques del signe lingüístic:

- o **Arbitrarietat:** La relació entre el significat i el significat és convencional, per això un concepte s'expressa amb paraules diferents segons la llengua.
- o **Doble articulació:** els signe lingüístic està format per un conjunt de *fonemes* sense significat que, en combinar-se i articular-se, formen els morfemes i lexemes, que ja incorporen informació gramatical o semàntica.
- o **Immutabilitat i mutabilitat:** Té un caràcter immutable perquè la relació entre significat i significat no pot ser modificada discrecionalment. Ara bé, al pas del temps es poden produir modificacions per a adaptar-se als canvis.
- o **Concatenació:** la unió de diferents signes lingüístics seguint les regles gramaticals i sintàctiques permet generar un nombre de missatges il·limitat en cada una de les llengües del món.

Les funcions del llenguatge:

- **Expressiva:** l'emissor opina sobre un tema (també anomenada emotiva)
- **Referencial:** té com a objectiu descriure o informar objectivament; és la funció dominant en les comunicacions científiques. També anomenada informativa.
- **Conativa:** es proposa incidir sobre el comportament del receptor (ordres, publicacions...) anomenada també funció apel·lativa.
- **Fàtica:** Se centra en el canal, i té com a finalitat verificar-ne el bon funcionament (sí telefònic, salutacions...)
- **Metalingüística:** Parlen de la llengua
- **Poètica:** La llengua s'utilitza cercant efectes estètics.
- **Lúdica:** jocs de paraules, embarbussaments, tirallongues...
- **Social:** serveix per a establir contacte, moure's dins la societat...
- **Identificativa (o simbòlica):** mostrar la identitat (el català ens identifica: procedència).

GRAMÀTICA: USOS DE LA COMA

---

1. Separa els elements d'una enumeració.
2. Separa els vocatius: "Pere, tanca la porta".
3. Indica un canvi en l'ordre lògic dels elements d'una oració (S+V+CD+CI+CC): "Ton pare, em vaig trobar l'altre dia!"
4. Aïlla incisos, aclariments... no necessaris a l'oració : "L'altre dia, tal com vaig dir, vaig vore a ton pare"
5. Separa connectors: "En primer lloc, anem a parlar..."; "No era, però, la primera .."
6. Indica un canvi d'ordre d'oració principal i subordinada: "Quan va arribar, ja havia començat el concert".
7. Indica l'elisió d'un verb "Pere portarà llimonada; Elena, pastes"

PD: No va mai una coma entre subjecte i verb ! "Jo, vaig caure"

DIFTONGS

Decreixents:

Es formen entre una vocal oberta (a,e,i,o,u) i una vocal tancada (i, u)

Creixents:

Es formen entre una vocal tancada i una vocal oberta, però només ho són en els 3 casos següents:

1. Els grups "gua, güe, güi, guo, qua, qüe, qüi, quo"
2. Quan trobem una i- a començament de paraula seguida de vocal: "ian-qui, io-gurt"
3. Quan trobem una -i- o una -u- entre vocals: "no-ia, tra-uen"

Per tant, no es forma diftong creixent quan tenim una consonant + vocal tancada + vocal oberta: "ci-èn-ci-a"

Triftong:

Es formen quan s'uneixen un diftong creixent i un diftong decreixent: "ca-ieu"

MONOSÍL·LABS

- **Tònics:** substantius, verbs, adverbis, adjectius
- **Àtons:** articles, possessius àtons (mon, ton ma...), conjuncions *que* i *si*, preposicions àtones (a, de, en, per, amb)

LA POESIA — Autora: Rosa Vinyals

---

1. El llenguatge literari.

Literatura: Art d'escriure i de llegir, coneixement de tot el que ha estat escrit.

Gènere literari: Nom donat a cadascuna de les manifestacions formals de les obres literàries segons una classificació que té en compte l'estructura i el contingut.

La classificació tradicional dels gèneres literaris la devem a Aristòtil, filòsof grec del s. IV aC.:

- **Èpica:** Narració d'històries des d'una perspectiva heroica.
- **Lírica:** Poesia en la qual predominen la subjectivitat, els tons afectius, sentimentals i emotius.
- **Tragèdia:** Composició teatral d'estil elevat que representa una acció seriosa i greu i en què el protagonista és endut cap a la catàstrofe per una passió o per la fatalitat.
- **Comèdia:** Composició teatral caracteritzada pel desenllaç feliç i per la seua intenció, generalment crítica, moralitzadora o satírica.
- **Drama:** Composició teatral considerada un gènere mixt entre la tragèdia i la comèdia i en la qual l'acció s'imposa a la narració.

Modernament, els gèneres han evolucionat cap a una classificació més simple:

- poesia
- narrativa
- teatre

2. La poesia

És l'art d'expressar uns continguts literaris mitjançant paraules disposades segons unes lleis mètriques determinades. Altres manifestacions de la poesia incorporen elements plàstics i visuals en l'expressió poètica: el cal·ligrama, la poesia visual o el poema objecte.

2.1. Poesia èpica

Actualment, la poesia es defineix com el gènere per mitjà del qual s'expressen els sentiments, les experiències emocionals, tot allò que pertany al món íntim i personal de l'autor/a. Es val d'un llenguatge complex i elaborat. El recurs a l'ambigüitat, als sentits figurats, suggereix interpretacions diferents de les paraules.

Hem de tenir en compte també la poesia èpica, present en els orígens de totes les literatures i en l'època medieval. És narrativa: narra les gestes extraordinàries dels herois, els fets històrics o llegendaris vinculats a un poble. Ex.: *L'Odisea*, la *Iliada*, l'*Eneida*, la *Chanson de Roland*, l'*Atlàntida*, el *Canigó*...

2.2. Elements bàsics

2.2.1. El vers.

Ve determinat pel nombre de síl·labes (el metre), la rima i el ritme. Comptem les síl·labes fins a la darrera síl·laba tònica. Cal tenir en compte els fenòmens de contacte vocàlic:

- **sinalefa:** diftong sintàctic entre vocals de paraules diferents: *tota humida*
- **elisió:** supressió d'una de les dos vocals en contacte. Té lloc quan una de les vocals és una a/e àtones o quan les dos vocals són iguals: *quina hora*

Segons el nombre de síl·labes:

- **art menor:** menys de nou síl·labes
- **art major:** de nou síl·labes o més.

En versos d'art major, podem trobar una pausa, la **cesura**, que divideix el vers en dos **hemistiquis**. Llavors, el recompte sil·làbic es fa fins a la darrera síl·laba tònica de cada hemistiqui:

L'ivori té la grà|cia / d'un marbre constel·lat   Guerau de Liost

Pollancs de les prades, / pollancs dels jardins   Josep Carner

És per la Ment / que se m'obre Natura   J. V. Foix

Els versos d'art major més emprats són:

- **decasíl·lab:**
  - * decasíl·lab clàssic català: 4+6 (amb paraula aguda abans de la cesura)
  - * decasíl·lab èpic: 6+4
  - * decasíl·lab amb cesura a la 5a síl.: 5+5
- **alexandrí:** vers de 12 síl·labes amb cesura (6+6)

2.2.3. La rima

Repetició de sons a final de vers a partir de la darrera vocal tònica.

- **consonant:** si es repeteixen vocals i consonants.
- **assonant:** si només es repeteixen sons vocàlics.
- **masculina:** si la paraula que rima és aguda.
- **femenina:** si la paraula que rima és plana o esdrúixola.

(per extensió, parlem de versos masculins o femenins)

- **maridada:** s'alternen les rimes masculines i femenines.
- **interna:** es produeix entre paraules d'un mateix vers, sobretot en versos amb cesura:

Són una rosa que els meus ulls han desclosa.

Versos sense rima:

- **blancs:** se subjecten a altres regularitats mètriques però no rimen.
- **lliures:** no rimen i no estan sotmesos a cap estructura regular.

2.2.4. Les estrofes.

Els versos relacionats mitjançant la rima es combinen formant estrofes, que poden contenir versos amb el mateix nombre de síl·labes (**isosil·làbics**) o amb un nombre diferent (**anisosil·làbics**).

- **apariat**: dos versos amb rima consonant.
- **tercet**: tres versos.
tercets encadenats: ABA   BCB   CDC...
- **quarteta i quartet**: quatre versos d'art menor i d'art major, respectivament. La rima és consonant i pot ser:
  - * **creuada**: abba / ABBA
  - * **encadenada**: abab / ABAB
- **quintet**: cinc versos
- **sextet**: sis versos
- **octava**: vuit versos:
  - * **cobla**: octava clàssica medieval catalana, generalment versos decasíl·labs (4+6) amb diverses combinacions de rima creuada o encadenada.
- **dècima**: deu versos, generalment d'art menor.
- **sonet**: d'origen italià, formada per 14 versos estructurats en dos quartets i dos tercets. Els quartets són enunciatius i els tercets, conclusius.
- **romanç**: tirallonga de versos, generalment heptasíl·labs. Rimen els parells en assonant i els senars són blancs. “*Els Segadors*”

2.3. Recursos retòrics

2.3.1. Fonètics:

- **Al·literació**: repetició d'un mateix so.
- **Onomatopeia**: reproducció gràfica d'un so.
- **Paronomàsia**: oposició de dos mots que únicament es diferencien en algun fonema.

Privats de sou i son   Salvador Espriu

2.3.2. Morfosintàctics

- **Asíndeton**: supressió de conjuncions.
- **Encavallament**: la unitat sintàctica sobrepassa el vers.

A la vora de la mar. Tenia

una casa, el meu somni.

Salvador Espriu

- **Enumeració**.
- **Epítet**: adjectiu que subratlla una qualitat inherent al substantiu que acompanya.
- **Hipèrbaton**: Alteració de l'ordre lògic gramatical de les paraules o frases.
- **Paral·lelisme**: repetició d'una mateixa estructura sintàctica.
- **Polisíndeton**: Abundor de conjuncions de coordinació.
- **Quiasme**: creuament de les parts d'una o més frases.

Quin pedestal per l'estàtua!

Pel gegant, quin mirador!

Jacint Verdaguer

2.3.3. Semàntics

- **Al·legoria:** metàfora continuada. Successió d'imatges que expressen simultàniament un sentit directe i un de figurat. Per exemple, els *eximplis* del *Llibre de les bèsties* de Ramon Llull.
- **Anadiplosi:** repetició d'una o diverses paraules al final d'un vers i al començament del següent.
- **Anàfora:** repetició d'un mot a principi de vers o de frase.
- **Antítesi:** contraposició d'expressions que tenen sentit oposat. (molt aprop dos paraules contràries)
M'exalta el nou i m'enamora el vell. J. V. Foix
- **Comparació:** relació d'idees, objectes, d'acord amb una semblança entre ells. Hi apareix el nexa *com*. (Terme real COM Terme Imaginari)
- **Epanadiplosi:** repetició d'una paraula al principi i al final d'una frase.
- **Eufemisme:** substitució d'una expressió considerada dura o desplaent per una altra de més suau.
- **Hipèrbole:** exageració.
- **Imatge:** metàfora impura. Identificació poètica entre un element real i un d'imaginari quan tots dos són presents en el text literari. (Terme real ÉS Terme imaginari)
- **Interrogació retòrica:** pregunta que no espera cap resposta perquè se suposa.
- **Ironia:** el que es diu és el contrari del que es vol dir.
- **Lítote:** negació del contrari d'allò que es vol afirmar.
- **Metàfora:** metàfora pura. Identificació poètica entre un element real i un d'imaginari quan només el segon és present en el text literari. (Terme imaginari)
- **Metonímia:** designació d'una cosa amb el nom d'una altra que hi té una relació de contigüitat lògica o física (continent per contingut, el tot per una part, l'efecte per la causa...)
És el bateria del grup.
- **Oxímoron:** contradicció entre dos paraules relacionades en el text per contigüitat, rima...
... lo dolç combat... Francesc Vicent Garcia
- **Paradoxa:** unió de paraules o idees de significació aparentment contradictòria o absurda, però que en el fons presenten un enunciat veritable.
Al punt que hom naix comença a morir, Ausiàs March
- **Perífrasi:** substitució d'una paraula o expressió per una altra d'equivalent més extensa.
- **Personificació:** atribució de qualitats humanes a éssers inanimats. Si l'ésser inanimat parla, s'anomena prosopopeia.
- **Pleonasme:** repetició innecessària d'una paraula o d'una idea.
- **Sinestèsia:** combinació d'elements que provenen de camps sensorials diferents.

2.4. Altres formes de poesia

- **prosa poètica:** text escrit en prosa que utilitza recursos poètics.
- **cal·ligrama:** mitjançant la tipologia i l'escriptura, "dibuixa" una forma relacionada amb el contingut temàtic del poema.
- **poema visual:** substitució dels elements tradicionals del poema per elements visuals: imatges, dibuixos, gravats, fotografies...